

Через увесь протяг історії сносів, в якій люди здобували поживу, впливав на формоване їх думок. Зразу їм було так тяжко добувати поживу, що не було коли думати про ніщо інше. Часом поживи бувало так мало, що один другого мусів їсти, а то найбільше розвинені племена мусіли-б бути вигнати. В ту пору людодіство було „правне“, бо воно було в найлучнім інтересі суспільства.

Постепенно люди привчилися прикладати до землі свою працю і в сей спосіб з того самого кавалка землі добувати для себе більше поживи, чим коли давніше. Тоді показалося, що то „недобре“ їсти вязнів, заграних на війні у полон; „доброю“ річю стало заставляти їх до праці на тих, що їх зловили. І від тоді поступ людства прирешився, би вже новетата кляса людній, яка мала вже думати не лиш виключно про те, як дістати поживу на слідуючий день або на слідуючий рік; вони вже могли сплувати свої умн до повнішого завоювання землі. Сентименталісти кажуть, що невілнництво було страшенно недоброю річю, соціаліст каже, що невілнництво було в свої часи доброю річю, але ті часи вже проминули.

Тепер по раз перший в історії світа сила чоловіка над природою дійшла вже до того степеня, що коли-б по розумному розділити працю всіх людній на пересічно дві-три години денно, то се не лише, що вистарчило-б для всіх, але ще й було-б за багато.

Найкоротшай і найчастіше наводжуваний виклад історичного матеріалізму є в „Комуністичнім Маніфесті“ Маркса і Енгельса, виданий по українськи у Львові.

Повніший виклад є у книжці Енгельса п. з. „Розвій соціалізму від утопії до науки“ (Socialism, Utopian and Scientific).

Принцип історичного матеріалізму найлучше передискутований у „Розвідці про матеріалістичне поппмапє історії“ (Essays on the Materialistic Conceptions of History) професора Антонія Лябриоді.

Віртівний твір, пия-паяний як моралі, закони і політичні інституції є